

Er wordt vrijwel niet gestuurd op de kwaliteit van het onderwijs

Bernard ter Haar, juli 2021

Op 22 april 2020 zond de minister van Financiën 16 rapporten naar de Tweede Kamer, de Brede Maatschappelijke Heroverwegingen. Rapporten waar een groot aantal Rijksambtenaren ruim een half jaar intensief aan had gewerkt. Ikzelf mocht één van de werkgroepen voorzitten. Na publicatie hebben we er weinig meer over gehoord. Sommige kranten vonden er nog een paar bezuinigingsopties in, en vonden dat klaarblijkelijk het belangrijkste van de rapporten. Daarmee wordt weinig recht gedaan aan de geleverde inspanningen en de thema's die op tafel zijn gelegd. Bezuinigen was niet het primaire doel om de heroverwegingen te starten. Het doel was om beleidswegen te vinden voor ingewikkelde maatschappelijke vragen, waarvoor geen quick fixes bestaan. Dat geldt zeker voor de eerste: BMH1 "Kwalitatief goed onderwijs met kansen voor iedereen".

BMH1 start uiteraard vanuit het bekende maar daarmee niet minder alarmerende beeld van het onderwijs met dalende PISA scores, teveel 15-jarigen die niet begrijpend kunnen lezen, de toenemende kansenongelijkheid in het onderwijs en het lerarentekort dat almaar dreigender wordt. Het rapport gaat dan in op de partijen die verantwoordelijk zijn voor het onderwijsstelsel als organisatie: het departement, de schoolbesturen en de schoolleiders. Het oordeel daarover valt niet mee. Een paar citaten:

"Schoolleiders en bestuurders slagen er onvoldoende in een uitdagende en ondersteunende omgeving te bieden waar leraren zich kunnen richten op wat kinderen nodig hebben."

"Voor schoolleiders ontbreekt het aan heldere eisen en voldoende ondersteuning".

"Slecht één op de zes schoolbesturen stuurt op verdere kwaliteitsverbetering, als de minimumnorm is bereikt".

"..een gezamenlijk visie op het leraarschap met een focus op doorgroeimogelijkheden en carrièreperspectief ontbreekt".

"..het door het Rijk veronderstelde bestuurlijk vermogen ontbreekt.... Dit zorgt voor sturingsoverload en daarmee tot beleidsresistentie".

BMH1 concludeert hiermee dat het fundament van de organisatie van het onderwijsstelsel niet op orde is. In mijn woorden: er kan in de huidige setting niet of nauwelijks gestuurd worden op de kwaliteit van het onderwijs, terwijl dat schreeuwend hard nodig is. Dat is best heftig. Je zou dan ook verwachten dat als je Googelt op de titel van het rapport je een stortvloed van reacties op het scherm te zien krijgt van bijvoorbeeld schoolorganisaties en politieke partijen die met het thema "sturing" aan de slag gaan. Maar niets van dit alles. Nu heeft het onderwijs het afgelopen jaar ook wel andere dingen aan het hoofd gehad met alle Corona- perikelen, maar ook in die perikelen zag je al hoe moeilijk tot een effectieve sturing gekomen kon worden. Het gebrek aan sturing valt ook sterk op bij het pakket van 8,5 miljard euro dat aan het onderwijs is verstrekt om de Coronaschade bij de leerlingen en studenten te compenseren.

Waarom wordt het probleem van onvoldoende sturing op de onderwijskwaliteit niet zo serieus genomen dat het ook echt wordt aangepakt? Waarschijnlijk omdat dat heel moeilijk is. Ons stelsel gaat ervan uit dat het niet nodig is, omdat er op schoolniveau voldoende bestuurlijke kracht aanwezig is om het goede te doen. Maar dat is dus niet zo! Het stelsel moet dus op de schop, en er moet een sturingsmodel ontwikkeld worden dat realistisch is en dat werkt. BMH1 doet daartoe een

poging. Het rapport probeert manieren te vinden om de bestaande organisatieonderdelen te versterken, en het ministerie van OCW op te porren om meer verantwoordelijkheid te nemen voor het stelsel. En die poging moet op zijn minst heel serieus genomen worden om het huidige bestuurlijk onvermogen en de beleidsresistentie van het onderwijsveld weg te nemen. Ik zou zelf nog een stapje verder gaan dan BMH1. BMH1 zegt dat schoolleiders en schoolbesturen transparant moeten zijn over hun activiteiten om de kwaliteit van het onderwijs te versterken. Ik zou ook verplichten om met jaarplannen te komen waar concrete, bewezen effectieve maatregelen worden aangekondigd die gericht zijn op kwaliteitsverbetering. Een onderdeel hiervan zou in elk geval ook een PEP (permanente educatie punten) systeem moeten zijn voor lesgevers, schoolleiders en schoolbestuurders. De Inspectie zou er op toe moeten zien dat de verantwoording hierover ook adequaat is. Het Rijk zou de kennis en de middelen moeten borgen om dit alles mogelijk te maken.

BMH1 gaat ook nog uitgebreid in op de kansenongelijkheid van jongeren en wat daaraan te doen. Kansarme kinderen vroeg in een onderwijsomgeving zetten, en langer wachten met het selecteren naar een middelbaar onderwijs type, zijn twee herkenbare aanbevelingen.

BMH1 zegt weinig over het motivatiegebrek in het onderwijs. Mannen die heel weinig interesse tonen voor een onderwijsloopbaan, zeker niet in het basisonderwijs. Een groot motivatiegebrek om schoolleider te worden. En aan de leerlingenkant: volgens het Pisa onderzoek is de motivatie om te lezen nergens zo laag als in Nederland. Ook dat is een belangrijk organisatievraagstuk. Hoe brengen we het werkplezier weer terug in het onderwijs? Meer toekomstperspectief voor leraar en leerling, eigentijdser onderwijs, een gerichter inzet van middelen op kwaliteit en werkbeleving.

Eén ding moet mij nog van het hart. BMH1 zegt daar niets over, maar toch! Het Nederlandse onderwijs hanteert een strak stelsel van zittenblijven. Bijna de helft van de scholieren blijft een keer zitten in het funderend onderwijs. Internationaal gezien is dat erg hoog. In Scandinavië blijft bijna geen enkel kind zitten. Het is ook een kostbaar, ineffectief en demotiverend systeem. Het moet in de 21^e eeuw toch ook echt slimmer kunnen om leerlingen op een effectieve manier door hun onderwijsloopbaan heen te halen, dat recht doet aan hun sterke en minder sterke vaardigheden, en aan de bij vlagen ingewikkeldheid om kind, puber of adolescent te zijn.